

kor még figurát, figurákat nem láthattam, mert az aztán hosszú munka volt, amikor érezve ennek az egésznek a humorát, elkezd-tük a könyvet csinálni.

Hogy döntötte el, hogy kiket hívsz?

A castingra olyan kollégákat is hívtam, akiket jól ismerek; akár meg is bántódhattak volna, hogy én nem tudom-e, hogy ők kik. Természetesen, amikor Gáspár Sanyit, Szarvas Józsit, Csuja Imrét hívja az ember castingra, akkor nem azon agyal, hogy ők jó színé-szek-e, hanem hogy együtt mit tudunk összehozni. Mert van en-nek egy rendezhetetlen része, főleg egy ilyen típusú történetnek, ez pedig a kémia, ami az emberek között vagy van, vagy nincs.

Ez mindig alapkérdés, színházban, filmen. Ráadásul ezek a szí-nészek olyan színészek, Csuja meg pláne, akiknek van úgyneve-zett hozzáadott értéke. Ez egyrészt a véletlenekre való reagálás: ilyen volt, amikor az első napok egyikén elcsúszott és elesett a Babettával. Színészi attitűd kérdése, hogy az ember ilyenkor szo-morúan föláll, a kamera pedig leáll, és ezzel sincs semmi baj, de ha valaki olyan szinten van jelen, mint ő, akkor úgy esik el és úgy áll föl, hogy az a film része lesz. Iminél valószínűleg ez a kulcs: bárhonnán érzékel, játékedvvel érzékel, és bármi történik, játékban marad. A rendezőnek szinte nincs dolga. Clint Eastwood mondta, hogy ő azért osztja a szerepeket jó színészekre, mert na-gyon lusta rendezni. És ebben van igazság.

Mennyi?

A színházban is, de kameránál, filmnél végképp. Mert ott egy tel-jesen véletlen, kiszámíthatlan, nem tervezett dolog is be tud épül-ni azért, mert ő figuraként éli meg, benne marad a figurában. Ha jön egy cunami, akkor Csuja nem Csujából, hanem a szerepből fog

sodródni és túlélni. Az a lényeg, hogy az ő jelenlétében egyszerűen jobb dolgozni.

Mert?

Olyan játékkedve van, és úgy tudja fenntartani, ahogy kevesen. A forgatás ebből a szempontból különös helyzet; lehet, hogy egy hölgy nem fog örülni a futballhasonlatnak, de mikor egy nagyon jó kapusnak egy nagyon jó csapattal, védelemmel az orra előtt úgy kell végigjátszani egy meccset, hogy a 75. percig semmi dolga, de a 76.-ban rajta múlik minden – na, körülbelül ilyen a forgatás. Ülsz, ülsz, ülsz, és egyszer csak azt mondják, hogy tessék. Különböző technikák vannak arra, hogy a forgatás hektikus tempóját, ingadozásait hogyan lehet a legjobban elviselni. A Csujáé az egyik legimponálóbb technika: folyamatosan ébren tartja magát, „topon” tartja magát. Robin Williamsszel volt ilyen dolgozni, csak ezt a hasonlatot azért nem merném használni, mert pontosan tudom, hogy a depresszió ellen is folyik ilyenkor a küzdelem.

Mondd, amikor az üresjárat van, az „ülsz, ülsz, ülsz”, ő akkor is Csoki figurájában ül?

Nem, nem. Erre mondom, hogy játékkedvelő. Tehát akkor is humort mond, viccet mond, ha látja, hogy akár egy pillanatra lankad a kedély. A második részt úgy forgattuk végig, hogy a huszonnyolc napos forgatásból ha tíz-tizenkét napot tudtam dolgozni, akkor túlzok. Ahogy elállt az eső, ami egyébként szinte szünet nélkül zuhogott, rohant a stáb, hogy gyorsan föl tudjunk venni valamit; át kellett rendezni mindent a belsőkre. Szóval nagy esély volt rá, hogy hisztérikus legyen a forgatás, de nem volt az; nyilván én is ellene dolgoztam, de Csuja személyisége úgy működött, mintha

egy védelmi rendszerem lett volna. Nem tudok jobbat mondani erre: folyamatos játékedv van benne.

Hogy lett Csoki?

Volt egy nagyon helyes csokireklám... Csúnya, de finom, valami ilyesmi.

A Chokito volt ez.

Igen, igen. Ettől lett Csoki a neve, úgy emlékszem – azért ez most már egy negyedszázados történet, amiről beszélünk...

A castingon nem volt versenytársa?

De igen. Két nagyon komoly színész volt ott, és azért merem már elmondani, mert szerencsére a másikkal is egy nagyot dolgoztam. Kőszegi Ákos és Csuja Imre. Csuja lett a castingon a befutó, és ott változtattam a karakteren, mert bár mind a ketten óriási színészek, az Ákos „macsó macsó”, a Csuja pedig kapásból groteszk. És akkor ott ezt el kellett dönteni, hogy a sok karakter között lemondok-e egy igazi macsóról, az Ákosról, aki ebben a Jiří Menzel-es közegben mindenképp vicces lett volna, de a Csuja meg kapásból groteszk volt. Furcsamód az szólt ellene, hogy a castingon egy mozdulattal, egy nagy öklössel gyakorlatilag leszakította az ajtót. És akkor megijedtem az átélés ezen szintjétől, tudniillik azért Desdemonát élve szeretnénk látni egy fojtogatási jelenet után is... Nagyon érdekes döntés volt, mert nem az volt a kérdés, hogy a két fantasztikus színész közül melyik a fantasztikusabb, hanem hogy ennek a közegnek mi áll jobban. És Ákossal aztán nagyot dolgoztunk a *Kossuthkifliben*.

Az Üvegtigrisben improvizáció volt, ami annak látszott?

Sokkal megírta a könyv, mint amilyenek tűnik. A próbákon mindig azt éreztem, hogy előbb a próba, aztán a világitás, és nem fordítva. Mi minden reggel próbával kezdtünk, és azután mentek el öltözni a színészek, és azután világitgattunk.

Ez olyan próba, mint a színházban?

Igen, csak gyorsabb. És bent van az operatőr is. A „bejáratódás” után, a nyolcadik-tizedik napon magától értetődően nagyon jól kezdett működni a csapat. A hajnali forgatásoknál adódott némi nehézség; az Imi ugyanis olyanokat tud beszólani hajnali négykor, két felvétel között, hogy én, aki egyszerre voltam rendezője és producere a filmnek, hajszál híján szétvinnyogtam a saját munkámat, hát ez, ugye, életveszélyes...

Probléma, bár elég jó probléma...

Keresem a szavakat, mindig keresem, mert nem először beszélek róla, szerintem mindenki ugyanoda lyukad ki. Nem lehet könnyű megírni egy könyvet róla, mert gyakorlatilag mindenki ennek a valóságosságnak, ami az ő színészetének a lényege, a hatása alá kerül.

Mácsai úgy fogalmazott, hogy amikor ő rendezi Csuját, akkor az instrukciói főleg arról szólnak, hogy mit ne csináljon, mert ezer ötlete van; de higgye el, hogy a jelenléte hiteles és őszinte. Gondolom, ez számos színésznél így van, bár Mácsai Pali szerint nem.

Csatlakozom. Nem sokaknál van így, és nagyon meg kell dolgozni érte. Börcsök Enikő volt ilyen színésznő... De visszatérve Csujára:

nagyon hálás vagyok az ő egész létezéséért. Mert amit csinált, az nagyon-nagyon telibe talált, tehát ő tulajdonképpen magára húzta ezt a történetet. És most, ennyi év távlatából látom, milyen groteszk lett ez a macsóság, és milyen szeretnivaló az, hogy valaki bejön, először hátraugrasz, mert olyan ijesztő és olyan fellépése van, fegyvereket vesz elő, köp egy éleset – és magát köpi le. Ez például az ő ötlete volt.

Érdekes ez a kémiadolog, amiről beszéltél. Sokan sokszor mondják, misztikus dolognak tűnik, de gyanakszik az ember, hogy nem az.

Nem is. A világ legegyszerűbb dolga. A színházban, ugye, folyamatosan reprodukálni kell, ami nehéz, mert egy idő után havonta kétszer, vagy csak egyszer megy az előadás. A filmen viszont ez a fajta jelenlét jól fülön csíphető, lehet, hogy nem is kell újra megcsinálni. Van olyan színész, akinek ez nagyon megy. És nem is akarja kétszer megcsinálni ugyanazt, mert... fél, hogy megpimpósodik.

Van olyan, hogy elsőre jó egy jelenet? Hogy azt mondd, oké, ez az?

Van, nagyon sokszor van olyan, de akkor még a régi világban voltunk, filmre dolgoztunk. Vagyis az a mondat, hogy „még egyet a labor kedvéért”, akkor még nagyon is valóságos volt. De én csak kényszerből csinálok egyet, amikor nagyon rohanni kell. Tudod, mondják azt is, hogy „a magyar színházi színész öttől zseniális”, mert akkor már mennie kell.

Dolgoztál Csujával azóta?

Színészként találkoztunk, de nagy közös munkánk nem volt. Hiányzik is; elkanyarodott egymástól az életünk.